"Бо на північ від П'ятдесят

Третьої катма законів ні

божих, ні людських".

Дряпаючись та хвицаючи, качався Ян долі. Тепер він гамселив руками й ногами, гамселив нестямно й мовчки. Двоє з трьох напасників насідали на Яна, підбадьорюючи один одного вигуками, і силкувалися укоськати цього куцого волохатого диявола, що ніяк не хотів піддатися. Третій голосно вив. Його палець був у Яна між зубами.

— Годі тобі казитись, Яне, вгамуйся! — умовляв захекано Біл Рудий, стискаючи Янові горлянку. — Кого лиха ти не даєшся повісити тихо-мирно, як порядна людина?

Та Ян, не випускаючи пальця з зубів, звивався на долівці намета, розкидаючи казанки й миски.

— Ви, сер, не джентльмен, — дорікав містер Тейлор, чиє тіло невідступно рухалося за пальцем, намагаючись підладнатися до кожного пориву Янової голови. — Ви вбили містера Гордона, благородного джентльмена, — такого, як він, молодця ще пошукати між тими, хто мандрує на собаках. Ви вбивця, сер, та ще й безчесний.

— Та й товариш з тебе кепський, — докинув Біл Рудий. — Інакше ти б дався повісити без цього гармидеру. Ну ж бо, Яне, будь добрим хлопцем. Не мороч нам більшу голови. Покинь усі ці вибрики, — ми тебе любісінько повісимо, та й квит.

— Ану, тихо всі! — загорлав Лоусон, моряк. — Запхати йому голову в казан і задраїти.

— А мій палець, сер, — запротестував містер Тейлор.

— Та пусти той свій палець. Завжди ти на перечепі!

— Але ж я не можу, міста' Лоусон. Ця тварюка захопила його в пельку і вже мало не відгризла.

— Полундра! Вважайте на стояки!

Коли Лоусон вигукнув цю осторогу, Ян саме трохи підвівся, і вся четвірка, не перестаючи борсатись, покотилася клубком через намет на безладну купу укривал та хутр. При цьому відкрилося непорушно розпростерте тіло чоловіка, в якого на шиї кривавилась рана від кулі.

А все це сталося через шаленство, що найшло на Яна, — шаленство, що находить на людину, котра здирає з землі сиру шкіру і довго поневіряється серед правічної дичавини, тоді як перед очима в неї стоять родючі долини рідного краю, а ніздрі ятрять ледь чутні пахощі сіна, трави, квітів та свіжозораної ріллі. П'ять довгих холодних років Ян сіяв зерна. Річка Стюарт, Сорокова Миля, Серкл-Сіті, Койокук, Коцебу були свідками того тяжкого та безрадісного посіву, аж ось тепер Ном зібрав зловісний урожай. Це не був Ном золотих берегів і рубінових пісків, а Ном 1897 року, ще до відкриття Анвіку та утворення округи Ельдорадо. Джон Гордон був янкі, і йому б годилося бути стриманішим. Але він загнув необач круте слівце саме тоді, коли в налитих кров'ю Янових очах спалахували лихі вогники, а зуби скреготали від душевної муки. Через те й запахло в наметі порохом, і ось один лежить колодою, а другий пручається, мов зацькований пацюк, і, незважаючи на умовляння товаришів, не дається, щоб його повісити тихомирно, як порядну людину.

— З вашого дозволу, міста' Лоусон, перш ніж ми знову закрутимо цю катавасію, я гадаю, не завадило б чимось розціпити зуби цього сучого

сина. Він і не відкушує, і не відпускає. Мудрий, як змій, сер, мудрий, як змій.

— Ану, дайте я топірцем! — крикнув моряк. — Дайте я топірцем!

Він просунув сталеве лезо повз самий палець містера Тейлора і використав Янові зуби, як точку опертя для топірця-важеля. Ян заціпив зуби і дихав через ніс, сопучи мов дельфін.

— Спокійно! Ага, пішло!

— Дякую вам, сер, це така велика полегкість. — І містер Тейлор порвався ловити жертву за ноги, що дико бовталися в повітрі.

Та Ян розходився, мов той Берсеркер[44]. Скривавлений, запінений, він сипав страшними прокльонами — п'ять морозяних років розтопились на чисте пекло. Мов якесь величезне багатоноге чудисько з морських глибин, моталися перебійці взад і вперед по намету, спітнілі й задихані. Каганець, перекинувшись, захлинувся власним лоєм, і тільки полудневі сутінки кволо цідилися крізь брудну парусину намету.

— На бога, Яне, схаменися! — упрохував Біл Рудий. — Ми ж тебе не збираємось кривдити, ні вбивати, нічого такого. Просто хочемо повісити, та й квит, а ти зчинив таку бучу, мов не знати що. Тільки подумати: разом мандрували, і ось на тобі. Не чекав цього від тебе, Яне!

— Пора його поставити на якір. Хапай його за ноги, Тейлоре, і кантуй!

— Єсть, сер, міста' Лоусон. Навалюйтеся зверху, коли я дам знати. — Кентуккієць мацав навколо себе в понурій сутіні. — От зараз, сер, саме слушний мент!

Тут знову знялася страшна колотнеча, чверть тонни людського м'яса заколивалось і з тріском поточилося на стінку. Кілки повисмикувались, розчали порозривались, і намет завалився, обкутавши все бойовисько своїми замащеними згортками.

— Тільки сам собі шкодиш, — вів далі Біл Рудий, вдавлюючи обидва великих пальці у волохате горло, чийого власника він притиснув до землі. — Ти й так уже завдав нам досить клопоту, і як ми тебе повісимо, то півдня доведеться приводити все до ладу.

— Я був би вдячний, якби ви мене відпустили, сер, — прохрипів містер Тейлор.

Рудий Біл з серцем лайнувся, відпустив руки, і обоє вони виповзли на світ божий. Ту ж мить Ян хвицнув моряка і порвався бігти по снігу.

— Гей ви, чорти ледачі! Брикун! Жвавий! Гиджа його! Хапай! — заволав Лоусон, кидаючись услід за втікачем. Брикун і Жвавий, а за ними й інші собаки випередили моряка і швидко наздогнали вбивцю.

У цій гонитві ніякого сенсу не було — безглуздо було Якові тікати; безглуздо було іншим перешкоджати. По один бік простяглася снігова пустеля, по другий — замерзле море. Без їжі, без надії на притулок далеко не втечеш, їм досить було тільки зачекати, і він приплентається назад до намету, коли холод і голод допечуть його до живого. Але вони над цим не задумувались. У кожного з них у жилах клекотіло якесь безумство. А крім того, було пролито кров, і всіма ними опанувала жадоба крові, каламутна й гостра. Рече господь: "Мені належить помста", але пророк він це в помірному кліматі, де тепло краде в людей завзяття. А на Півночі люди відкрили, що молитва дійова тільки тоді, коли підкріплена силою м'язів, і тому звикли робити все власними руками. Бог повсюди, це вони чули, але він ховає цей край на півроку в такий морок, що людям годі бога побачити, отож і бредуть вони

манівцями, і нема чого дивуватися, що нападає на них часом сумнів, і здається їм, що десять заповідей вийшли з ладу.

Ян біг світ за очі, не дивлячись куди ставить ноги. Одна-єдина думка заполонила його єство: "Жити". ЖитиІ Існувати! Сірою тінню майнув у повітрі Брикун, але схибив. Ян розлючено зацідив собаку і зашпортався. Тут білі ікла Жвавого вп'ялися йому в куртку, і Ян поточився в сніг. ЖитиІ Існувати! Відчайдушно, як і перше, бився Ян у метушливій купі людей та собак. Пальцями лівої руки він затиснув карк вовкодава, а всією лівицею охопив Лоусона за шию. Борсання собаки тільки допомагало душити невдатливого моряка. Права ж Янова рука цупко вп'ялася в розкуйовджену чуприну Рудого Біла, а під сподом безпорадно розпростерся придавлений містер Тейлор. Виходу не видно було ніякого, бо шаленство надало цій людині дивовижної сили; та раптом без усякої явної причини Ян попустив свої різноманітні захвати і спокійнісінько собі перевернувся горілиць. Його супротивники відсахнулись убіч і збентежено застигли. Ян злостиво вишкірився.

— Друзі, — заговорив він, усе шкірячись, — ви просите мене бути вічливий, і тепер я єсть вічливий. Який вам єсть діло до мене?

— Ото й гаразд, Яне. Лежи тихо, — заспокійливо промовив Біл Рудий. — Я знав, що ти скоро отямишся. Лежи тільки зараз тихо, і ми цю штуку гарненько упораємо — не встигнеш і оком моргнути.

— Який вам діло? Який штуку?

— Та повісимо. І скажи спасибі своїй щасливій зірці, що послала тобі такого вправного майстра. Мені не раз доводилось робити це ще в Штатах, і я поладнаю тебе так лепсько, що й не присікаєшся.

— Повісимо кого? Мене?

— А то кого ж?

— Ха-ха! Тіки послухать, які дурниці молоти цей шоловік! Дай руку, Біле, я встану і буду повішатий. — Він через силу звівся на здеревілі ноги і озирнувся навколо.

— Гер гот![45] Дивіться на цей шоловік! Він мене повісити! Хо-хо-хо! Я тумаю — ні! Я тумаю — ні!

— А я тумаю так, швабро ти забрьохана, — перекривив його Лоусон, водночас відтинаючи мотузка і з лиховісною ретельністю зав'язуючи зашморга. — Сьогодні судить суддя Лінч.

— Один маленький момент. — Ян відступив від протягненого йому зашморга. — Я маю шось таке питати і робити велика пропозиціон. Кентуккі, ти снаєш про суддя Лінш?

— Так, сер. Це інституція вільних людей і джентльменів, вона існує віддавна і освячена часом. Під суддівською мантією може критися корупція, сер, але за суддю Лінча можете завжди бути певні. Він судить по правді, і без судових видатків. Еге ж, сер, без сурових видатків. Закон можна купити й продати, але правосуддя в нашій цивілізованій країні безкоштовне, як повітря, що ним дихаємо, сильне, як напої, що ми п'ємо, незагайне, як...

— Досить! Дай послухати, чого цей злидень хоче, — перебив Лоусон і зіпсував усю рацію.

— Ну, так скажи мені, Кентуккі: один шоловік убивати другий шоловік; суддя Лінш вішати той шоловік?

— Якщо докази досить переконливі — так, сер.

— А в цьому випадку, Яне, доказів вистачить, щоб повісити цілий десяток людей, — докинув Біл Рудий.

— Не сунь свого носа, Біл. З тобою я говорити потім. Тепер ше одно я питаю у Кентуккі. Якщо суддя Лінш не повісити той шоловік, шо тоді?

— Якщо суддя Лінч не повісить того чоловіка, — він вільний і кров змита з його рук. І далі, сер, наша велика й славна конституція каже так: нікого не можна піддавати судові двічі за один і той же злочин, чи щось у такому дусі.

— І його не мошна застрілити, ні бити дрючком по голові, не мошна з ним робити нічого такого?

— Ні, сер.

— Гут! Всі чути, що каше Кентуккі, йолопи? Тепер я говорю з Біл. Ти снаєш свій діло, Біл, і повісиш мене, як слід? Шо скашеш?

— Можу побожитись, Яне, якщо ти більше не комизитимешся, то будеш задоволений моєю роботою. Я на цім ділі знаменито знаюся.

— У тебе великий голова, Біл, і ти де в чому розбираєшся. І ти знаєш: два і один буде три — правда?

Біл кивнув.

— І коли в тебе єсть дві речі, то в тебе не єсть три речі— правда? Тепер ви слухать мене увашно, і я вам показать. Шоб повісити, треба мати три речі. Перша річ — треба мати дер шоловік. Гут! Я єсть дер шоловік. Другий річ — треба мати дер мотуска. Лоусон має дер мотуска. Гут! А третій річ — треба мати до чого прив'язати дер мотуска. Киньте оком навкруги і найдіть дер третій річ, до який прив'язати дер мотуска! Ну? Шо скашете?

Кожен машинально обвів поглядом навколишні сніги та криги. Скрізь слалася рівнина, гладка, без різких виступів, понура й пустельна

— скуте торосами море, пологий берег, невисокі горби вдалині, і все це завинуте в безмежне снігове покривало.

— Ні тобі деревини, ні кручі, ні хижі, ні телеграфного стовпа, нічогісінько, — аж застогнав Біл, — нічого путнього, нема за що почепити п'ятифутову людину, аби хоч її п'яти відірвалися від землі. Я пасую. — Біл хтиво зиркнув на ту частину Янового тіла, яка тримає голову на плечах. — Пасую, — сумно повторив він, звертаючись до Лоусона. — Кидай свою мотузку. Бог не призначав цей край на людське житло. І це холодний крижаний факт.

Ян переможно вишкірив зуби.

— Я думаю, я піду до намету покурити.

— На перший погляд воно ніби ти й маєш рацію, Біле, синашо, — озвався Лоусон, — але ти бовдур, і це тобі ще один холодний крижаний факт. Доведеться морякові повчити вас, щурів сухопутних. Чували коли-небудь про такелажну двоногу? Ну, то глипайте сюди.

І робота закипіла в морякових руках. З-поміж дощок, там де вони минулої осені витягли човен на берег, він видобув пару довгих весел. Зв'язав їх навхрест майже під прямим кутом попри самі лопаті. Де приходилось руків'я весел, він пробив ями в снігу аж до самого піску. До перев'язі причепив дві мотузки і одну з них закріпив за крижину край берега. Вільний кінець подав Білові Рудому.

— На, синашо, ось маєш, і доводь до кінця.

І Ян з жахом побачив, як його шибениця зводиться в повітря.

— Ні, ні! — з криком відсахнувся він, наставляючи кулаки. — Це не годиться! Я не дамся повісити! Ану, ви, йолопи! Я вас всіх налюпити

один по одному! Я вам покашу, де раки зимують! Я не снаю, шо я вам зробити! І я скоріш буду умирати, ніш дамся повісити!

Тяганину з цією ошалілою бестією моряк полишив на своїх товаришів. Всі троє несамовито борсалися й перекочувалися з боку на бік, зриваючи сніг до самого моху, і ця люта бійка виписувала ще одну трагедію людських пристрастей на білому простиралі, розкинутому природою. Раз по раз із клубка витикалася то рука, то нога Янова, і Лоусон тут-таки міцно обплутував її мотузкою. Як не розмахував Ян руками, як не бив, як не дряпав ними, вергаючи блюзнірські прокльони, він був усе ж переможений, дюйм за дюймом зв'язаний і підтягнений до того місця, де велетенським циркулем чорніла на снігу невблаганна двонога. Біл Рудий припасував зашморга, підігнавши, як годиться, вузол під ліве вухо. Містер Тейлор і Лоусон вхопилися за вільний кінець мотузки, готові по команді поставити шибеницю насторч. Біл на якусь хвилю загаявся, милуючись, мов художник, своєю роботою.

— Гер гот! Дивіться, шо це!

В Яновім голосі чувся такий щирий жах, що всі мимоволі завмерли.

У запалих сутінках вони побачили, як завалений намет піднявся, замахав, наче привид, руками, і перевальцем, немов би п'яний, зашкопертав у їхній бік. Але наступної миті Джон Гордон намацав отвір і виліз назовні.

— Якої холери… — Коли до нього дійшло значення тієї мальовничої сцени, що він побачив, йому на мить аж подих перехопило. — Стривайте! Я живий! — загукав віп, наближаючйсь до них з таким виразом на обличчі, що віщував бурю.

— Дозвольте мені, міста' Гордон, поздоровити вас із порятунком, — перший озвався містер Тейлор. — Були на волосину від смерті, сер, на волосину від смерті.

— Дідька лисого поздоров! Я міг би здохнути й зігнити, і все це через вас, стокрот вашій!..

І тут Джон Гордон вибухнув цілим потоком енергійних виразів, стислих, соковитих, ущипливих, складених виключно з коротких лайок та крутих епітетів.

— Мене тільки дряпонуло, — додав він, досхочу розваживши душу. — Вам коли-небудь доводилось глушити худобу, Тейлоре?

— Так сер, і не раз, у нашій господній країні[46].

— Отож-то. Те самісіньке трапилося й зі мною. Куля просто черкнула по черепу біля шиї. Оглушила мене, та ніякого лиха не завдала. — Він повернувся до зв'язаного. — Вставай, Яне. Я тобі зараз виб'ю таку бубну, що й своїх не пізнаєш, або ти гарненько мене перепросиш. А ви всі не мішайтеся.

— Я думаю ні. Тіки розв'язать мене, і я тобі налюпити, — відповів Ян Затятий, в якому все сидів неприборканий диявол. — А після того, як я тобі налюпити, я вісьмуся за інший йолопи, один по одному, всіх!